

Μακεδονικά

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2000)

Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914

Πασχάλης Βαλσαμίδης

doi: [10.12681/makedonika.182](https://doi.org/10.12681/makedonika.182)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαλσαμίδης Π. (2000). Οι τουρκικές συνοικίες-χωριά και ο τουρκικός πληθυσμός της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. *Μακεδονικά*, 32(1), 515–521. <https://doi.org/10.12681/makedonika.182>

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ-ΧΩΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΛΑΓΚΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1914

Στις αρχές του 19ου αιώνα η Μακεδονία βρισκόταν ακόμη κάτω από την οθωμανική αυτοκρατορία. Διοικητικά διαιρούνταν σε τρία βιλαέτια: Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπέδιου ή Κοσσόβου. Το βιλαέτι Θεσσαλονίκης διαιρούνταν σε τρία σαντζάκια: Θεσσαλονίκης, Σερρών και Δράμας. Το σαντζάκι Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από 14 καζάδες: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Βοδενών (Εδέσσης), Γιαντισών, Καρατζόβας, Τιφφειού, Γευγελής, Δοϊράνης, Αβρέτ-Χισάρ (Κιλκίς), Λαγκαδά, Πολυγύρου, Αγίου Όρους, και Στρωμνίτσας¹. Μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας (1912-1913), τον Νοέμβριο του 1912, διαιρέθηκε σε τρεις νομούς: Θεσσαλονίκης, Κοζάνης και Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινας)². Ο νομός Θεσσαλονίκης αποτελούνταν από οκτώ υποδιοικήσεις: Θεσσαλονίκης, Κατερίνης, Βεροίας, Εδέσσης (διοικητικά τμήματα Καρατζόβας και Νότιας), Γιαντισών, Κιλκίς (διοικητικά τμήματα Κάτω Θεοδοφρακίου και Αρχαγγέλων), Λαγκαδά και Χαλκιδικής³.

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις τουρκικές συνοικίες και τον τουρκικό πληθυσμό της υποδιοίκησης Λαγκαδά κατά το έτος 1914. Βασίζεται σε μία ανέκδοτη στατιστική που φυλάσσεται στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας και περιέχεται στον υπ' αριθμόν 51 φάκελο της Γενικής Διοικήσεως της Μακεδονίας. Η στατιστική φέρει τον τίτλο *Πίναξ τῶν τουρκικῶν συνοικισμῶν τῆς διοικητικῆς περιφερείας Λαγκαδά*. Συντάχθηκε την 5η Απριλίου του 1914 στη Θεσσαλονίκη από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων Λαγκαδά Κ. Σ. Δραγιώτη. Στην εν λόγω στατιστική αναφέρονται συνολικά 95 συνοικισμοί (μαχαλάδες)-χωριά, στους οποίους κατοικούσαν συνολικά 20.931 Τούρκοι⁴.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά βρισκόταν βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης και κατελάμβανε το νοτιοδυτικό τμήμα του Κιλκίς με έδρα την πόλη του Λαγκαδά. Από

1. Βλ. Χ. Πούλιος, «Διοικητική διαίρεσις τῆς Μακεδονίας», *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον* (Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου) ἔτος Δ' 1911, ἐν Ἀθήναις 1911, σσ. 162-163. *Στατιστικὴ τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης*, ἐν Ἀθήναις 1910· Α. Χαλκιοπούλος, *Ἡ Μακεδονία, ἔθνολογικὴ στατιστικὴ τῶν βιλαετίων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου*, ἐν Ἀθήναις 1910· Κ. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914, Demographic and Social Characteristics*, University of Wisconsin Press, 1985.

2. Χ. Παπαστάθης, *Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς* (λόγος πανηγυρικός που εκφωνήθηκε κατά τον εορτασμό της επετείου απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης και του έτους του '40 την 26η Οκτωβρίου 1995 στην αίθουσα τελετῶν του Πανεπιστημίου), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 22.

3. Για τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας βλ. *Γενικὴ Διοίκησης Μακεδονίας Συλλογὴ ὀργανικῶν διατάξεων, ἐγκυκλίων, διαταγῶν καὶ ὁδημῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸ ἔτος 1914*, ἐν Θεσσαλονίκη 1914.

4. Ο επιθεωρητής εκ παραδρομῆς παρουσιάζει τους Τούρκους κατοίκους της υποδιοίκησης να ανέρχονται στους 20.951.

επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης με ημερομηνία 12 Ιανουαρίου 1914 πληροφορούμαστε για τον πληθυσμό της υποδιοίκησης: *καίτοι ο πληθυσμός της Έπαρχίας ήμων άποτελούμενος εκ 43 χιλιάδων κατοίκων περίπου εξ ών τά 2/3 σχεδόν είναι Όθωμανοί και ελάχιστοι βούλγαροι ήτοι περι τάς 40 οικογενείας εν Λιγκοβάνη*⁵. Εδώ να σημειώσουμε ότι οι Τούρκοι πολλές φορές απέφευγαν για λόγους θηροκομικούς στις απογραφές να δηλώνουν τις γυναίκες και τις θυγατέρες τους, με αποτέλεσμα ο αριθμός τους να φαίνεται μικρότερος από τον πραγματικό.

Η υποδιοίκηση Λαγκαδά διαιρούνταν σε τέσσερις δήμους: Λαγκαδά⁶, Σωχού, Ζαγκλιβεριού και Λιγκοβάνης, οι οποίοι περιελάμβαναν ελληνικά και τουρκικά χωριά και συνοικισμούς. Στη μελέτη μας διατηρούμε την ορθογραφία και τις ονομασίες των συνοικισμών και των κοινοτήτων⁷ όπως καταγράφονται στη στατιστική, ενώ μέσα σε παρένθεση αναφέρουμε την επικρατήσασα ελληνική ονομασία. Οι Τουρκικές συνοικίες-χωριά ήταν οι παρακάτω:

α. Δήμος Λαγκαδά⁸: Κουτσουκστή (Βαθύλο) (63 άτομα), Κάργα (Κορώνεια) (124), Χαντζή (Πέντε Βρύσες) (178), Ιραμασλή (Όσσα) (159), Τζαμί (Πολυδένδρι) (71), Καρά Όμπαση (Ασπροράχη) (185)⁹, Κορφαλού (Ανάληψη) (230), Κατσιάκι (Γαλήνη) (70), Μπουλαϊλή (Δρυμιά, Προφήτου) (270), Καρατζαλή, Δαουτλή, Νεμπή μαχαλάς (συνολικά 158 άτομα)¹⁰, Σαριγάρ (Χρυσανγή) (478) και Σαράϊ (Σχολάρι) (97). Καταγράφονται συνολικά 14 συνοικισμοί-χωριά και 2.083 άτομα.

β. Δήμος Σωχού¹¹: Αϊβαλίχ, Ασίρ, Καϊρέκ (συνολικά 642 άτομα), Καρατζαλή (202), Αϊδανλή (160), Ρουμλού (180)¹², Γκιρμπίτς (Κρουονέρι) (980), Γκιουβέλεζα (Φιλαδέλφι) (230), Γενή μαχαλά (47), Καρά-Τασλή, Τζαμί μαχαλάς, Ντερέ μαχαλάς,

5. Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Γενική Διοίκηση Μακεδονίας (στο εξής ΙΑΜ, ΓΔΜ), φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομάρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 12 Ιανουαρίου 1914.

6. Για τον Λαγκαδά βλ. Ν. Κοσμάς, «Ο Λαγκαδάς, Ίστορία-λαογραφία», Θεσσαλονίκη 1968 του ίδιου, «Τό γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά» Μακεδονικά 12 (1972) 317-359· Η. Γεωργιάδης, «Άνθεμοῦς (Λαγκαδάς)», Μακεδονικόν Ήμερολόγιον (Παμμακεδονικόν Συλλόγου) έτος Γ' 1910, εν Άθήναις 1909, σσ. 318-323· Β. Δημητριάδης, «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία», Μακεδονικά 20 (1980) 405, 429-430, 453-457.

7. Για τις μετονομασίες των κοινοτήτων βλ. κυρίως Πίναξ μετονομασιών προσφυγικών συνοικισμών Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1926· Πίναξ Μετονομαθεισών κοινοτήτων και συνοικισμών του κράτους, Άθήναι 1929· Στοιχεία συστάσεως και εξέλιξεως των δήμων και κοινοτήτων, 18, νομός Θεσσαλονίκης (Έκδοσις τής Κεντρικής Ένώσεως Δήμων και Κοινοτήτων τής Έλλάδος), Άθήναι 1962.

8. Στον δήμο Λαγκαδά υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: Λαγκαδά, Αρακλή (Ηράκλειο), Άγιος Βασίλειος, Βισάωκα (Όσσα), Γιουβέσνα (Άσσηρος), Γκινόικα (Παλαιόχωρα, Άσσηρος), Γενίκοϊ (Κριθιά), Καβαλλάρι, Κλείσαλι (Προφήτης), Μπαλάφτσα (Κολχικό), Σαράτσι (Περιολλάκι), Στάνοβο (Καβαλλάρι) και Τούμπα.

9. Οι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν Γιόλουστοι μαχαλάδες (Εξάλοφος, Όσσα).

10. Οι συνοικισμοί Καρατζαλή, Δαουτλή και Νεμπή μαχαλάς ονομάζονταν Νεμπή μαχαλάδες (Δαφνούτα, Προφήτη).

11. Στον δήμο ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: Σωχός, Ασπροβάλα, Βρασνά, Μασλόρ (Αρέθουσα), Μεγάλα Μπεσίικια (Μεγάλη Βόλβη), Μικρά Μπεσίικια (Μικρή Βόλβη), Μπέροββα (Βερίσκοπος), Στεφανιά, Σταυρός και Χωρούδα.

12. Οι πρώτοι έξι συνοικισμοί ονομάζονταν Αϊβαλίχ Ντερέ μαχαλάδες (Κυδωνιά).

Πουρνάρ-Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού, Τσαλή μαχαλάς (συνολικά 1.186 άτομα)¹³, *Τοσεμί μαχαλάς* (Κοκκινόχωρι), *Κοντζά Αγλέρ, Τζαμί μαχαλάς, Δερελή* (Ποτάμι), *Μαντεσχερ* (συνολικά 316 άτομα)¹⁴, *Καβάκι* (Λευκούδα) (164), *Καρά-Ομερλή* (Λοφίσκος) (645), *Λάντζια* (Λίμνη) (85), *Μαύροβο* (Μαυρούδα) (151), *Νούδα* (Ασκός) (204), *Σούλοβον* (Σκεπαστό) (50), *Τσερνίκη* (Αρετή) (85), *Τσαλή μαχαλάδες* (Νυμφόπετρα) (286) και *Φλαμούρι* (1.385). Σημειώνονται συνολικά 30 συνοικισμοί-χωριά και 6.998 άτομα.

γ. Δήμος *Ζαγκλιβερίου*¹⁵: *Αλανλή μαχαλάς* (Πλατεία) (325), *Αγισελή μαχαλάς* (Μεσοπόταμο, Νέας Απολλωνίας) (80), *Ακ-Τοπράκ μαχαλάς* (Ασπρόχωμα) (120), *Γε-κρέν μαχαλάς* (Μεσόκωμο) (125), *Γουμενίτς μαχαλάς* (Στίβος) (80), *Εγγί Μπουτζάκ* (Νέα Απολλωνία) (1.050), *Ισά-Ομπασα μαχαλάς* (Γερακιά, Μαραθούσας) (92), *Καρί-γκιόλ μαχαλάς* (Καλαμωτό) (280), *Κουλακτσελή μαχαλάς* (Χαραυγή) (75), *Κεζενλή* (Κιζλί) *μαχαλάς* (Παρθένιο) (260), *Ντερέ-μαχαλάς* (135), *Ογκρέν μαχαλάς* (Περιστερώνα) (385), *Κάτω Ραβνά* (Μαραθούσσα) (558), *Σουφακλάρ μαχαλάς* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (85), *Τεκρέν-Βεμεζλή μαχαλάς* (Ξερόρεμα, Νέας Απολλωνίας) (81), *Χατζηλάρ μαχαλάς* (Ξηροκρήνη, Νέας Απολλωνίας) (250) και *Χασήλ-Τσακλή μαχαλάς* (Κρεμαστό, Νέας Απολλωνίας) (104). Αναφέρονται συνολικά 17 συνοικισμοί-χωριά και 4.113 άτομα.

δ. Δήμος *Λιγχοβάνης* (Ξυλόπολη)¹⁶: *Γενή μαχαλάς* (Λειψύδρι) (166), *Κιουλεξή* (Πυργωτός) (185), *Κλέπε* (Λευκοχώρι) (938), *Καραντζάκιοι* (Καρτερές) (908), *Λαχανάς* (730), *Δουδαρλή* (Παγοχώρι) (240), *Βογλού* (Άνω Χωριό) (85), *Παζαρλή* (Μελάνθι) (240), *Αχμετλή* (Παλαιόκαστρο) (80), *Ογουρλού* (Κάτω Χωριό) (200), *Οσμάνλη Ντερέ* (Βάθεια) (40), *Ραμαζανλή* (Δασοπότι) (70), *Ζλάτινα* (Μελάνθι) (75)¹⁷, *Ινανλή* (Ακροποταμιά) (135), *Σαχνιλή* (Χελιδονιά) (61), *Ινσιαχλάρ* (Χρυσόπετρα) (109), *Καρατζά-Αλή* (Χρυσόπετρα) (166), *Τζεβαπλή* (Λαοδική) (108), *Χαϊδαρλή* (Χρυσόπετρα) (61), *Σαρί-τζαλή* ή *Ομουρλού* (Χρυσόπετρα), *Σαδικλή* ή *Ιβραχίμ Δερελή* (Χρυσόπετρα) (συνολικά 109 άτομα), *Αϊτζιλάρ* (Πευκοχώρι) (118), *Τζουμά μαχαλάς* (Κατάπετρα) (172), *Καρά Βελιχέρ* (53)¹⁸, *Καρά Κοντζαλή* (114), *Καρά-τζαλή* (Χρυσόπετρα) (108), *Κραν* (Ρευματάκια) (185), *Τζαμί μαχαλάδες* (281)¹⁹, *Σαλτικλή μαχαλάς* (Καλόκαστρο) (223), *Σεβρη μαχαλάς* (Βουνοχώρι, Επιταλόφου) (153), *Στεφάνια* (562), *Τσοκαλή* (Περιστερή) (130) και *Χαντζή Μπαϊραμλή* (Θεοδόσια) (92). Καταγράφονται συνολικά 33 συνοικισμοί-χωριά και 7.757 άτομα.

13. Οι συνοικισμοί *Καρά Τασλή, Τζαμί μαχαλάς, Ντερέ μαχαλάς, Πουρνάρ Μπασή, Μεμενλή, Καμπουλού* και *Τσαλή μαχαλάς* ονομάζονταν *Γανί μαχαλάδες* (Ασκός).

14. Έφεραν την ονομασία *Γιουλτζούκ μαχαλάδες* (Μικροκόμη).

15. Στον δήμο *Ζαγκλιβέριου* υπάγονταν ακόμη οι κοινότητες: *Ζαγκλιβέρι, Αδάμ, Αρδαμέρι, Βερινός* (Νικομηδινό), *Γκιόλμπαση* (Ακρολιμνιά, Προφήτου), *Γερακαρού* ή *Δογαντζή, Κοκκαλού, Λειβάδειο* (Λιβάδι), *Λέβεν* (Βασιλούδι), *Λαγκαδικία, Λουτζίκα* (Αγιασματί, Γερακαρού), *Μόδι, Ντερέ μαχαλάς* (Πλατανοχώρι), *Περιστερά, Παζαρούδα* (Απολλωνία), και *Σιρόλογος* (Αγγελοχώρι, Μαραθούσας) (Μετόχι Μονής Εσφηνγμένου).

16. Στη δικαιοδοσία του δήμου ανήκαν ακόμη οι εξής κοινότητες: *Λιγχοβάνη* (Ξυλόπολη), *Γιαννί* (Βελισσάριο, Καρτερών), *Ζάροβα* (Νικόπολη) και *Στεφάνια*.

17. Οι συνοικίες *Δουδαρλή, Βογλού, Παζαρλή, Αχμετλή, Ογουρλού, Οσμάνλη Ντερέ, Ραμαζανλή* και *Ζλάτινα* ονομάζονταν *Λούτιτζα μαχαλάδες* (Μελάνθι).

18. Οι παραπάνω έντεκα συνοικισμοί ονομάζονταν *Μπαϊράμ Ντερέ μαχαλάδες* (Περιστερή).

19. Ονομάζονταν *Οσμάνλη μαχαλάδες* (Μαυροράχη).

Το διάστημα 1913-1914 εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία πρόσφυγες από τη Θράκη, τη Μικρά Ασία, τη Βουλγαρία και τον Καύκασο, ενώ το 1914²⁰ αρχίζει και η μαζική φυγή των Τούρκων προς την Τουρκία²¹. Από επιστολή του υποδιοικητή Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, με ημερομηνία 10 Μαρτίου 1914, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι πούλησαν τα πράγματά τους και εγκατέλειψαν ολόκληρα χωριά της υποδιοίκησης και κατέφυγαν στην Τουρκία²². Σ' αυτά τα χωριά εγκαταστάθηκαν Έλληνες πρόσφυγες²³.

Οι Τούρκοι κάτοικοι της υποδιοίκησης Λαγκαδά επιδίωξαν κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ζούσαν ειρηνικά μαζί με τους Έλληνες, ασκώντας ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και απολάμβαναν την κοινωνική τους ελευθερία έως

20. Α. Πάλλης, *Στατιστική μελέτη περί τῶν φυλετικῶν μεταναστεύσεων Μακεδονίας καὶ Θράκης κατὰ τὴν περίοδο 1912-1924*, Ἀθήνα 1925, σ. 6. Ο Α. Πάλλης υπολογίζει ότι από την Ελληνική Μακεδονία μετανάστευσαν (1914) 100.000-115.000 Μουσουλμάνοι στην Τουρκία.

21. Για τις μεταναστεύσεις των Τούρκων βλ. Σ. Πελαγίδης, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 113-130' του ίδιου, «Μετακινήσεις πληθυσμῶν μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους. Ἡ περίπτωση τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μακεδονίας (1913-1914)», *Ελληνική Ἱστορική Ἐταιρεία. Πρακτικά ΙΖ' Πανελληνίου Ἱστορικοῦ Συνεδρίου (31 Μαΐου - 2 Ἰουνίου 1996)*, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 317-332.

22. *ΙΑΜ, ΓΑΜ*, φακ. 16, έγγραφο του υποδιοικητού Λαγκαδά προς τον νομόρχη Θεσσαλονίκης, Λαγκαδάς, 10 Μαρτίου 1914.

23. Τα χωριά που εγκατέλειψαν οι Τούρκοι και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες ήταν τα εξής: *Λαχανάς* 32 οικογένειες (160 άτομα) από το *Κάρς* και την *Τιφλίδα*, *Αϊβαλίς* (Κυθονιά) 20 οικογένειες (59) από το *Ορτάκιοι* Βουλγαρίας, *Σεράι* (Σχολάρι) 51 οικογένειες (221), *Μαύροβο* (Μαυροβόδα) 2 οικογένειες (6) από την *Στράντζα* από τη Θράκη και 2 άτομα από το *Ικόνιο*, *Κοτσάκι* (Γαλήνη) 6 οικογένειες (30) από τη *Ραιδεστό*, τις *Σαράντα Εκκλησιές* και την *Στράντζα*, *Τσαρνίχ* (Αρετή) 15 οικογένειες (68) από την *Στράντζα* και 17 οικογένειες (65) από το *Καρς*, *Σούλλιοβο* (Σκεπαστό) 47 οικογένειες (128) από την *Αρχαίο* και 24 οικογένειες (124) από το *Κάρς*, *Καρατσαλή* (Κορώνια) 21 οικογένειες (98) από την *Ραιδεστό*, *Κιουλελί* (Πυργωτός) 41 οικογένειες (187) από τη *Χαριούπολη*, *Γουμέντσα* (Στίβος) 11 οικογένειες (37) από τη *Σαμψούγτα*, *Γερακαρού* 50 οικογένειες (224) από το *Λουλέ Μπουργάζ* και τις *Σαράντα Εκκλησιές*, *Νούδα* (Ασκός) 33 οικογένειες (138) από το *Γενί Μποχτσάλι* (Μικρά Ασία), *Κορφαλού* 61 οικογένειες (228) από τα *Μάλαρα*, 8 οικογένειες (33) από την *Ζμύρνη* και 2 οικογένειες (9) από το *Καρς*, *Γκιοβέζια* (Φιλαδέλφια) 33 οικογένειες (93) από την *Καλλιόλη*, 6 οικογένειες (21) από τη *Νικόπολη*, τις *Σαράντα Εκκλησιές* και την *Ξάνθη*, *Τσαλή Μαχλέ* (Νημφοπέτρα) 69 οικογένειες (256) από την *Αδριανούπολη*, *Μπαλάφτσα* (Κολχικό) 15 οικογένειες (54) από την *Αδριανούπολη*, *Ζάροβο* (Νικόπολη) 126 οικογένειες (445) από τη Θράκη, *Λαγκαδά* 94 οικογένειες (368) από την *Αδριανούπολη* και τη *Βιζύη*, 12 οικογένειες (41) από τη *Σαμψούγτα* και μία οικογένεια (5) από την *Ξάνθη*, *Δογαντζίκι* (Γερακαρού) 21 οικογένειες (96) από τις *Σαράντα Εκκλησιές*, *Καβαλλάρι* 55 οικογένειες (228) από το *Μπαμπά Εσκι*, *Παζαρούδα* (Απολώνια) 32 οικογένειες (148) από τη Θράκη, *Λαγκαδίκια* 49 οικογένειες (235) από τη *Στράντζα*, τη *Ραιδεστό* και το *Λουλέ Μπουργάζ*, *Σωχός* 2 οικογένειες (6) από το Σαράι και στο *Λούντσκ* (Αγισμάτι) 23 οικογένειες (98) από το *Σχολάρι*. Κατέφυγαν από τη Θράκη συνολικά 786 οικογένειες (3.148), τη Μικρά Ασία 72 οικογένειες (272), τη Βουλγαρία 53 οικογένειες (158) και από τον Καύκασο 462 οικογένειες (462). Το σύνολο των προσφύγων που εγκαταστάθηκε στην υποδιοίκηση Λαγκαδά ανερχόταν σε 1.010 οικογένειες (4.040). Διατηρήθηκαν η ορθογραφία και οι ονομασίες των κοινοτήτων, όπως καταγράφονται στον πίνακα από την Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων. *ΙΑΜ, ΓΑΜ*, φακ. 64, 'Επιτροπή Έγκαταστάσεως Προσφύγων, Θεσσαλονίκη, 21 Αδγούστου 1914.

τη Μικρασιατική καταστροφή, οπότε υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης (1923)²⁴, η οποία τους ανάγκασε να μεταναστεύσουν οριστικά στην Τουρκία²⁵.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ

24. Για τη συνθήκη της Λωζάννης βλ. *Πράξεις υπογραφείσας εν Λωζάννη τῆ 30 Ἰανουαρίου καὶ τῆ 24 Ἰουλίου 1923*, (ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου), ἐν Ἀθήναις 1923. *Σύμβαισις περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ (ὑπογραφείσα ἐν Λωζάννῃ τῆ 30ῃ Ἰανουαρίου 1923) καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐλευθεροφρόνων κ. Ἰωάννου Μεταξᾶ, ἐν Ἀθήναις 1924.*

25. Για τους ανταλλάξιμους Τούρκους κατοίκους του Λαγκαδά βλ. Κ. Αγι, *Büyük mübadele. Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)* [Η μεγάλη ανταλλαγή. Η υποχρεωτική μετανάστευση προς την Τουρκία (1923-1925)], İstanbul 1995, σ. 176. Σημαντικές πληροφορίες μας παρέχει επίσης ο Τούρκος δημοσιογράφος και συγγραφέας Raif Karlıoğlu στην αξιολογική μελέτη του που αναφέρεται και στους Τούρκους της υποδιοίκησης Λαγκαδά που εγκαταστάθηκαν στην Προύσα και στα γύρω χωριά της. Συγκεκριμένα 70 οικογένειες από το Σωχό εγκαταστάθηκαν στο Görlükle, 95 οικογένειες στο İrfaniye (Ντασάρι) και 30 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Οι προερχόμενες από το Γκιρμπίτζ (Κρυονέρι) 220 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Demirtaş (Ντεμιρντέσι) και οι 15 οικογένειες στο Özlüce (Εϊνέσι). Από τα χωριά Τσαλή (Νυμφόπετρα), Καβάνι (Λευκοῦδα) και Νοῦδα (Ασκός), 80 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Yaylacık (Γιαγλατσιόκ). Στο Harmanlı ἤλθε ολόκληρο το χωριό Παζαρλή (Μελάνθι), ἐνῶ ἀπὸ τὰ χωριά Τζαμί (Ασκός) 40 οικογένειες καὶ Τσολακλάρ (Πλατανοχώρι,) 60 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στο Seyran. Οι κάτοικοι που ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Σαρίγαρ (Χρυσσαγή) εγκαταστάθηκαν στὴν Çamhca, ἐνῶ οἱ 47 οικογένειες τοῦ Καταϊκάρι (Γαλήνη) στὸ Çaylı (Αναχώρι). Σὲ χωριά τῆς Προύσας ἀκόμη εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες στὶς κοινότητες Τσερνίκη (Αρετή), Δουδαρλή (Παγοχώρι), Ραμαζανλή (Δασοπότι) καὶ Ογουρλού (Κάτω Χωριό), γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀικογενειῶν. Τέλος, Τούρκοι ἀπὸ τὴν υποδιοίκηση Λαγκαδά εγκαταστάθηκαν στὰ χωριά: Karakoca (135 ὀικογένειες), Subaşı (10 ὀικογένειες), Kumkadı (10 ὀικογένειες), Ulubat, Karacaoaba, Gülsu, καὶ Çesniir (Τσεσνεῦ). Μας εἶναι ὁμως ἀγνωστος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀικογενειῶν, καθὼς καὶ τὰ χωριά ἀπὸ ὁποῖα κατάγονταν οἱ πρόσφυγες. R. Karlıoğlu, *Bursa'da Mübadele (1923-1930 Yunanistan göçmenleri)* [Η ανταλλαγή στην Προύσα. (Οι πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα 1923-1930)], İstanbul 1999, σσ. 59-60, 120-122.

Γενική καταγραφή Μαντινέας Οδοποιΐας Μαγισσά -
 Πύργου
 φέρων διάφορα κτίσματα επί δημοτῶν δημοσίων ἡρώδων κρηνοφόρων

№	Ὀνομασία οὐκισμῶν	μέτρησιμον	№	Ὀνομασία οὐκισμῶν	μέτρησιμον	
1	Κουφουλιὰ	63	27	Σελιμαδοπού	4524	
2	Κορυφὴ	124	28	Κορυφὴ	1136	
3	Χαροφί	178	25	Ὑψαί Μαγισσά		
4	Ἰρραμοσχὴ	159	26	Κορυφὴ Μαγισσά		
5	Ὑψαί	71	27	Σελιμαδοπού		
6	Κορυφὴ Ἐπιφανίου	185	28	Μυρσινὴ		
7	Κορυφὴ	230	29	Καλαμοσχὴ		
8	Καλαμοσχὴ	70	30	Κορυφὴ Μαγισσά		
9	Μεσομασχὴ	270	31	Ὑψαί "		
10	Καλαμοσχὴ	—	32	Κορυφὴ Ἰγυθῆ		
11	Φασαί	158	33	Ὑψαί Μαγισσά		316
12	Μυρσινὴ Μαγισσά	—	34	Ἐπιφανί		
13	Καλαμοσχὴ	478	35	Μαγισσά	164	
14	Σαρδέι	97	37	Καλαμοσχὴ		
15	Ἰγυθῆ	—	38	Κορυφὴ Ἰγυθῆ		645
16	Σαρδέι	642	39	Σαρδέι		85
17	Καλαμοσχὴ	—	40	Μαγισσά		151
18	Κορυφὴ	202	41	Κορυφὴ		204
19	Ἰγυθῆ	160	42	Κορυφὴ		80
20	Κορυφὴ	180	43	Κορυφὴ		85
21	Κορυφὴ	980	44	Κορυφὴ Μαγισσά		286
22	Κορυφὴ	230	45	Κορυφὴ		1885
23	Κορυφὴ Μαγισσά x	17	46	Κορυφὴ Μαγισσά	325	
		4524			9406	

? Ονόματα συνοικιών		? Ονόματα συνοικιών	
	9406		17026
47 Άρσος	80	74 Ρομπούζι	70
48 Αιδοκράσι	120	75 Ζακίρα	75
49 Σουρά	125	76 Ύψισσι	75
50 Ρομπούζι	80	77 Σελισσι	6
51 Ξηρο-Μουσταφά	1050	78 Ξουρτζαρά	109
52 Καθ' όνομα Μεταχ	110	79 Καράβα-Όφι	166
53 Καρσι-ζιντ	250	80 Ξιβασι	108
54 Καουκασογι	75	81 Χαϊ-Όρσι	161
55 Ξεφισσι	260	82 Καρσιγι-Όμμερλι	} 109
56 Καρσι-Μεταχ	115	83 Σατιγι-Όμμερλι	
57 Βερμυ	375	84 Αϊζουρά	118
58 Καθ' όνομα	558	85 Ξουρά-Μεταχ	172
59 Σουρτζαρά	85	86 Καρά-Βεχσι	53
60 Ουγι-Βερμυ	81	87 Καρά-Κορτζα	174
61 Χατζερά	250	88 Καρά-Ξεσι	108
62 Χαουφ-Ζακίρα	104	89 Ξερά	185
63 Σινα Μεταχ	166	90 Ξερά-Μεταχ	281
64 Κιορλι	185	91 Σαχισσι	223
65 Ξερά	938	92 Σεβρι	155
66 Καρσι-Μεταχ	908	93 Σουρτζαρά	562
67 Σαχισσι	730	94 Ξουρασι	120
68 Σουρτζα	240	95 Ξερά-Κορτζα	938
69 Σορτζα	85		20151
70 Ξερασι	240		
71 Αχματι	80		
72 Όμμερλι	200		
73 Όμμερλι-Μεταχ	10		
	17026		

Ο Βαλασιμίδης 5 Ιουνίου 1914
 Νέο Λαγκαδά